

AANDACHT VOOR HUISELIJK GEWELD EN KINDERMISHANDELING IN LERARENOPLEIDINGEN

Op verzoek van het ministerie van VWS is door het Nederlands Jeugdinstituut en M&O-groep een onderzoek uitgevoerd onder lerarenopleidingen naar de aandacht die de opleidingen besteden aan huiselijk geweld en kindermishandeling.¹ Die opleidingen moeten immers aankomend leraren voorbereiden op een beroepspraktijk waarin zij alert moeten zijn op signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling en vervolgens moeten handelen volgens de Meldcode, die elke school moet hebben.

Voor deze inventarisatie zijn alle PABO's (HBO en universitair) en de VO-lerarenopleidingen (HBO en universitair) benaderd. Hieronder worden de belangrijkste uitkomsten voor de opleidingen tot leraar basisonderwijs en tot leraar voortgezet onderwijs samengevat.

Opleidingen tot leraar basisonderwijs

Alle opleidingen die hebben meegewerkt aan het onderzoek zeggen aandacht te besteden aan kindermishandeling. Het gaat dan om lichamelijke-, psychische- of emotionele mishandeling of verwaarlozing, seksueel misbruik en getuige zijn van (huiselijk) geweld. Specifieke aandacht voor huiselijk geweld is er meestal niet. PABO's zeggen dat zij primair opleiden voor het werken met jonge kinderen. Kindermishandeling is daarmee de eerste prioriteit.

De aandacht voor het onderwerp is over het algemeen minimaal en bereikt niet altijd alle studenten, bijvoorbeeld omdat het soms een keuzeonderdeel is. De verplichte meldcode krijgt nog vrijwel nergens specifieke aandacht. Beginnende leerkrachten zijn daarmee op dit vlak niet altijd goed voorbereid op de beroepspraktijk.

“Gezien wat er in 4 jaar kan geef ik een 8, maar als je vraagt wat je van een leerkracht op school mag verwachten, dan zullen zij zich in de beroepspraktijk hierin verder moeten doorontwikkelen.”

Een overvol curriculum wordt als belangrijkste reden genoemd, zeker bij deeltijd- en duale opleidingen. En het onderwerp maakt geen deel uit van de opleidingseisen, zoals verwoord in de kennisbasis, deelkwalificaties, competenties en beroepsprofielen. Opleidingen moeten daarom voortdurend keuzes maken in wat zij wel of niet standaard aanreiken. Dan wordt kindermishandeling vaak wel (summier) behandeld, maar huiselijk geweld meestal niet.

De wijze waarop het onderwerp in de PABO-opleidingen wordt aangeboden varieert zeer, zowel in omvang, leerjaar, structureel of als keuzeonderdeel, enz. Heel vaak is het een structureel, maar klein, onderdeel van een blok of module, die een breder hoofdonderwerp heeft, zoals: zorg in en om de school, beroepshouding en seksualiteit, zorgleerlingen, pedagogiek, levensbeschouwing, leerlijn zorg. Vrij veel PABO's organiseren speciale themadagen, gastcolleges of workshops door een AMK, Bureau jeugdzorg, de GGD of de Rutgersstichting, waar dit thema dan een onderdeel van is. En sommige opleidingen bieden een keuzemodule aan, waarin kindermishandeling is opgenomen. Daarnaast kiezen sommige studenten het thema als onderwerp voor een afstudeeronderzoek of scriptie.

“Twee van onze PABO-studenten hebben hun afstudeeronderzoek en eindscriptie gewijd aan de werking van de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling in de praktijk van basisscholen in de omgeving.”

Studenten die op hun stageschool met huiselijk geweld of kindermishandeling te maken krijgen weten vaak meer over het onderwerp, omdat zij zich er daardoor in gaan verdiepen of er bij intervisie over spreken.

¹ Tegelijkertijd werd ook een inventarisatie uitgevoerd door NJI, TNO en MOVISIE onder sociaal-agogische opleidingen.

Voor een leraar basisonderwijs zijn zeven (algemene) competenties vastgelegd, maar daarin worden geen specifieke competenties benoemd, die nodig zijn voor de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Opleidingen die het onderwerp huiselijk geweld en kindermishandeling in hun curriculum hebben opgenomen besteden vooral aandacht aan de volgende benodigde competenties:

1. Signaleren van kindermishandeling (20 van 20);
2. Kunnen delen van signalen van kindermishandeling met anderen (20 van 20);
3. Kunnen samenwerken en informatie kunnen delen met anderen (19 van 20);
4. Kunnen bespreken van signalen van kindermishandeling met ouders (18 van 20);
5. Kunnen reflecteren op het eigen handelen (15 van 20);
6. Blijven volgen van het kind en behouden van contact met de ouders (14 van 20).

Daarbij gaat het voornamelijk om kennis over deze onderwerpen en in veel mindere mate wordt ook gewerkt aan vaardigheden hierin.

“Wij vinden het onze taak onze studenten kennis te bieden van de zorgstructuur, het kunnen signaleren en echt kijken naar kinderen, een oordeel uit te stellen en te leren samenwerken met interne en externe professionals in een team.”

Meer dan de helft van de PABO's wil in de toekomst meer aandacht gaan geven aan kindermishandeling en een kleiner deel ook aan huiselijk geweld, vaak zelfs al in het komende studiejaar. Een aantal PABO's zegt ook dat dit onderzoek hen gemotiveerd heeft om het onderwerp binnen de opleiding te agenderen of meer aandacht te gaan geven. Soms hadden ze daarvoor zelfs al concrete plannen. Veel opleidingen zeggen wel behoefte te hebben aan bijscholing van docenten, onder meer via een cursus, training, workshop, e-learning, een website of nieuwsbrief.

Opleidingen voor leraar in het voortgezet onderwijs

Geen van de universiteiten, inclusief de educatieve minoren, besteedt expliciet en structureel aandacht aan de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling. De meeste universiteiten en iets meer dan de helft van de hogescholen besteedt wel ad hoc aandacht aan huiselijk geweld en kindermishandeling, onder andere bij stagebegeleiding, intervisiebijeenkomsten, werklessen, reflectielessen en mentoraat. De verplichte meldcode komt vrijwel nergens aan de orde.

De hoofdreden is dat de corebusiness van deze opleidingen het lesgeven in een specifiek vak is. Studenten worden startbekwaam gemaakt als toekomstig docent op een bepaald vakgebied. De prioriteit binnen het curriculum ligt bij onderwijskunde, (vak)didactiek en pedagogiek en eventueel ook op onderzoek, waardoor er geen ruimte meer is voor specifieke onderwerpen zoals huiselijk geweld en kindermishandeling.

De respondenten geven aan het wel belangrijke onderwerpen te vinden, maar ze richten zich op de eisen zoals verwoord in competenties/kwalificaties, beroepsprofielen, kennisbasis en wetten voor de beroepen in het onderwijs. Huiselijk geweld en kindermishandeling hebben hierin geen expliciete plek.

“Het landelijk curriculum (wet) is geënt op de kennisbasis, daarin staat voorgeschreven welke onderwerpen behandeld moeten worden. Het programma zit dan al zo vol dat er niets meer bij kan. Het zoomt in op vakkennis: didactiek, onderwijs en pedagogiek.”

Dit betekent dat beginnende leraren in het voortgezet onderwijs niet of nauwelijks zijn voorbereid op hun taak in het signaleren en aanpakken van vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling. Een van de aanbevelingen in het onderzoeksrapport is dan ook om dit onderwerp een plek te geven binnen de onderliggende kennisbasis en de beroeps- en competentieprofielen, in samenwerking met ADEF (Hogescholen) en ICL (Universiteiten).

Naast aandacht in de opleidingen voor dit onderwerp zijn ook Hogescholen zelf wettelijk verplicht om een Meldcode te hebben en die toe te passen als personeelsleden signalen van huiselijk geweld of kindermishandeling waarnemen. De meeste opleidingen waren zich niet bewust van die wettelijke verplichting en beschikten (nog) niet over een Meldcode. Ook hiervoor heeft het onderzoek geleid tot bewustwording en hopelijk tot aanzetten voor de invoering ervan. Het is immers van groot belang dat beginnende leerkrachten startbekwaam zijn in het signaleren van en weten wat dan te doen bij huiselijk geweld en kindermishandeling.

Voor meer informatie:

marij.bosdriesz@ncoj.nl